O výnosnosti našeho průmyslu cukrovarnického.

Příspěvek k objasnění poměru rolníka k cukrovarníku Napsal Vojt. Hořínek.

Průmysl cukrovarnický jest, jak známo, nejdůležitějším průmyslem naší vlasti a to zejména proto, že, úzce souviseje se zemědělstvím v krajinách řepoplodných, v dobách nízkých cen obilních jest spasnou kotvou tohoto, a i jinak jeví se býti přímo nedocenitelné důležitosti pro zemědělství tím, že pěstování řepy, vyžadujíc důkladného obdělávání půdy, stává se takto nejmocnějším činitelem ku zvýšení výnosu i všech ostatních plodin, po řepě pěstovaných.

Úzká souvislost cukrovarnictví se zemědělstvím vedla však pohříchu k různým úkazům neutěšeným, když cukrovarnictví, nízkými cenami cukru na trhu světovém nuceno, nemohlo již za řepu platit oněch vysokých cen, na něž byli sobě pěstitelé řepy zvykli za dob, kdy ceny cukerní byly tak vysoké, že cukrovary vydělávaly i za cen řepních, jež dnes naprosto jsou nedostižny.

A, jak to již u nás bývá, pracováno v této hospodářské otázce vším jiným, než činiteli hospodářskými: pouhé fráze slavily orgie; název »cukrbaroni« stal se okřídleným slovem právě tak, jako »moderní robota«, kterýmžto slovem libovaly sobě některé časopisy a kruhy zemědělské označovat poměr rolníka k cukrovaru.

A marně v záplavě slov hledal jsi konkrétný některý údaj, opřený o správnou číslici: jen a jen slova, slova, slova!

Chci pokusit se, podat zde příspěvek ku správnému řešení těchto poměrů a navazuji za tím účelem na výrok, jejž přinesl orgán sdružení českých zemědělců pro král. České »Obrana zemědělců« ve svém č. 49. ze dne 22. června 1900 v článku »Z kruhů rolnických«. Praví se v zakončení článku tohoto: »Nejsme z těch, kteří bychom cukrovarům nepřáli výdělku, víme dobře, že investovaný tam kapitál musí nésti přiměřené úroky, k vůli rolníkům se cukrovary nestavěly, nýbrž aby se kapitál zúrokoval. Nuže, to my také přiznáváme plně, ať se ten kapitál zúrokuje, řekněme, dost vysoko **10%**, ale ten přebytek, co je přes, to ať se věnuje stálým dodavatelům řepy, rolníkům. Sázíme se o nevím co, že kdyby cukrovarníci si takto počínali, bylo by po sporech mezi nimi a rolníky.«

Zde tedy zříme, — byť i neautorisované — přece co nejrozhodněji pronesené tvrzení, že by smír mezi oběma činiteli byl dosažen, když by cukrovar za cenu řepní věnoval to, co přes 10% by vytěžil.

Chci zde úmyslně pomlčet o oprávněnosti takovéhoto požadavku za platnosti stávajícího řádu společenského a hospodářského a obírat se blíže pouze oním »koncedovaným« 10%ním zúrokováním investovaného v cukrovarnictví kapitálu.

Rakouská statistická příruční kniha, vydávaná c. k. statistickou ústřední komisí ve Vídni, přináší ve svých výkazech mimo jiné i bilanční výsledky různých skupin akciových závodů v naší polovině říšské a tato úřadní data jsem vybral, abych na nich zkoušel, pokud ono 10%ní zúročení v akciových cukrovarech jest případno čili nic. Pro srovnání přibral jsem ještě některé jiné skupiny akciových závodů a vše v níže uvedenou tabulku seřadil.

Pokud týče se cukrovarnictví, nutno připomenouti, že ve výkazech obsaženy jsou nejen akciové řepní cukrovary, nýbrž i akciové rafinerie cukru, a poněvadž rafinerie vydělávají poměrně více než řepní cukrovary, vidno, kterak odtud jevit se bude úhrnný výsledek příznivějším, než by se jevil, kdyby byly akciové řepní cukrovary vykázány o sobě. Dále sluší míti na paměti, že jsou tu vykázány akciové závody celé Cislajtanie, než to asi nebude na závadu, aby odtud usuzovalo se na příslušné poměry jen v Čechách, poněvadž, zvláště týkajíc se cukrovarnictví, příslušné poměry nehrubě se v jednotlivých zemích liší a veliká většina akciových cukrovarů nalézá se v Čechách.

Uspořádání tabulky jest, tuším, zcela jasné; každá skupina ve 4 rubrikách jest vykázána: v první počet závodů, bilancovavších se ziskem, v druhé počet závodů, vykázavších bilanční ztrátu; třetí rubrika obsahuje počet závodů, kteréž, bilancovavše se ziskem, spolu vyplácely dividendu, neboť, jak vysvítá z tabulky, nekryjí se obojí tyto údaje nikterakž, což zcela jest jasno, jelikož zvláště pokampani se ztrátou uzavřené, zisku příští kampaně použito k různým úhradám a odpisům, takže pro vyplácení dividendy nezbývalo ničeho. Čtvrtá rubrika konečně vykazuje, kolik procent dividendy vyplácely průměrně závody, v rubrice třetí obsažené.

Ještě slovo o celkových číslicích za vykázaných 18 roků.

Rubrika »součtů« jest pouhou addicí číslic všech 18 let; rubrika poměru procentového či průměru vznikla tím, že součet všech akciových závodů té které skupiny za 18 let položen = 100 (na př. akciových cukrovarů bilancovalo ve všech 18 letech 888 se ziskem a 377 se ztrátou, bilancovalo jich tedy celkem 888 + 377 = **1265**), a s touto číslicí uvedeny pak v procentový poměr jednotlivé součty prvních tří rubrik, jak vidno:

1265 = 100%
888 = 70%
377 = 30%
466 = 37%

Čtvrtá rubrika = **8·7%** praví, že oněch 466 akciových cukrovarů, vyplácevších průběhem všech 18 let dividendu, platilo průměrně ročně 8·7%.

Ještě jedna číslice tabulky má zapotřebí bližšího vysvětlení, totiž ona, označená jakožto »moment« dividendový. Běželo mně totiž o to, abych dosáhl výsledných číslic všech vykázaných 14 skupin přímo vespolek srovnalých a tu dovolil jsem sobě stanovit onu číslici, jak jsem ji nazval, »momentu« dividendového. Příklad vše blíže osvětlí. Z cukrovarů, jak vykázáno, za 18 let rozdílelo 466 dividendu průměrně 8·7%, těchto 466 cukrovarů pak tvoří 37% počtu všech bilancovavších akciových cukrovarů.

I tázal jsem se, kdyby na místě těchto 37% závodův o dividendovém průměru 8·7% bylo touž dividendu (totiž stejnou sumu výtěžku) rozdílelo všech 100% závodů, mnoho-li procent dividendy by průměr pak obnášel.

Rovnice $\frac{37 \times 8{\cdot}7}{100} = \mathbf{3{\cdot}2}\%$ poskytla pak výsledek, jejž označil jsem »momentem« dividendovým.

Tabulka sama tato jest: I. (str. 24.—25).

Na základě poměrových číslic této tabulky sestavil jsem dále přehled pořadu všech vykázaných skupin po všech příslušných čtyřech směrech, jak následuje v tab. II. (str. 26.).

Z tohoto přehledu pořadového plyne, že cukrovarnictví, co do své výnosnosti vůbec, nalézá se průměrem 18 vykázaných let na místě posledním.

Pakliže pořad stanoví se průměrnou výší dividendy, stane cukrovarnictví na místě pátém, když ale v uvážení, že pouze 37% všech akciových cukrovarů se toto zařadění týče, stanoví se pořad dle »momentu« dividendového, octne se cukrovarnictví opět na místě třetím od konce a průměrná dividenda pro všech 100 procent akciových cukrovarů klesá na 3·2%.

Oněch svrchu »koncedovaných« 10% průměrného výnosu se tudíž v minulých 18 letech nedosáhlo ani třetinou!

Výkazy tyto dotýkají se sice pouze akciových cukrovarů, než závody soukromé jak svým zařízením tak i poměry ostatními, ze-

jména týkajíc se nákupu řepy, nehrubě se liší od závodův akciových, takže i jich výnosnost se nemůže mnoho uchylovat od výnosnosti akciových závodů.

*

V první polovině této úvahy obíral jsem se otázkou výnosnosti cukrovarův o sobě, nedotknuv se blíže poměru mezi rolníkem a cukrovarem, tedy poměru oné »moderní roboty«, kde prý cukrovary přidělují sobě navzájem pěstitele řepy a těmto diktují libovolné řepní ceny, neoprávněně nízké.

I ač úvaha tato dle nadpisu má se obírat pouze výnosností průmyslu cukrovarnického, mám za to, že následovní rozbor poměru cukrovaru k zemědělci se zřetelem ku ceně řepní plným právem sem připojuji, jelikož výtky neoprávněně nízkých cen řepních motivovány bývají právě znamenitou prý výnosností cukrovarů, kteráž by dovolila platit za řepu daleko vyšší ceny. —

V poměru cukrovarů k zemědělství hraje konečně velmi důležitou roli i tak zvané »rayonování« řepních okrskův, o čemž tedy rovněž jest nutno zmíniti se blíže.

Připínám zde na prohlášení českého odboru Rady zemědělské pro král. České, uveřejněné v č 8. loňského ročníku »Zpráv« tohoto odboru a znějící následovně:

»Ku výnosu, jímž c. k. místodržitelství pro král. České požádalo radu zemědělskou, aby razila cestu ku zprostředkování mezi pěstiteli řepy a cukrovary za účelem urovnání neshod, vznikajících z otázky kartelové, sdělil český odbor rady zemědělské následující: Předsednictvo rady zemědělské svolalo již svého času schůzi interesentů cukrovarnických a hospodářských k urovnání trvajících neshod, avšak právě při nejchoulostivějších otázkách nebylo docíleno dohodnutí.

Pokud se týče specielně otázky kartelové, obává se český odbor rady zemědělské rovněž, že by podobné dohodnutí sotva při nové schůzi se zjednalo. Přes to však souhlasil by český odbor s tím, by pokus o dohodnutí takové byl učiněn.

Český odbor rady zemědělské připomíná ještě, že uznává s jedné strany jistý prospěch ze vzájemného dohodnutí surováren s rafineriemi cukerními, pokud se týče vlivu dohodnutí tohoto na ceny cukru pro domácí konsum a tím částečně i na ceny řepy. Oproti tomu však lituje český odbor rady zemědělské co nejvřeleji onoho

I. Bilanční výsledky skupin různých akciových závodů cislajtanských.

(Dle výkazů v rakouské statistické příruční knize, dané c. kr. Statistickou ústřední komisí ve Vídni.)

Kalendářní rok či kampaň	Cukrovary				Pivovary a sladovny				Lihovary				Parní mlýny				Strojírny a pod.				Přádelny, tkalcovny a pod.				Papír				Stavební společnosti				Výrobny stavebních hmot				Hornictví a hutnictví				Pojišťovny				Banky a pod.				Plynárny				Plavební společnosti			
	bilancovaly se		dividendu platily		bilancov. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily		bilanc. se		dividendu platily	
	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%	ziskem	ztrátou	počet	%
1881 1880–81	43	28	24	10·3	29	7	13	5·5	5	1	5	13	5	2	2	7·1	13	2	12	8·4	20	4	16	6·4	8	1	5·9	10	4	6	7·4	10	3	8	4·4	18	4	10	2·5	14	4	11	12·4	45	1	44	7·4	20	—	18	11·9	4	2	3	5·6
1882 1881–82	49	15	26	12·8	27	3	12	6·1	4	1	4	8·8	4	1	4	7·2	13	2	12	7·5	21	3	19	6·2	7	2	6·3	9	4	6	5·2	11	1	10	5·4	18	5	11	4·4	15	3	12	11·4	46	—	44	7·4	18	—	16	12·1	5	1	5	6·1
1883 1882–83	58	11	31	11·4	25	4	16	5·3	4	1	4	10·1	5	—	4	5·2	13	2	12	6·9	23	1	19	8·2	8	—	6·1	11	2	6	6·2	12	—	9	7·2	21	4	15	4·7	18	1	16	9·7	47	1	47	7	16	2	14	12·9	4	1	3	5·3
1884 1883–84	47	22	18	6·3	24	5	16	7·5	3	2	1	2·0	4	—	4	4·3	15	—	12	7	23	2	19	6·6	8	—	6·3	10	3	5	6·4	12	—	10	8·4	20	5	15	3·7	18	—	16	11·9	43	3	43	7	15	3	15	13·2	4	1	3	4·4
1885 1884–85	42	24	18	11·2	27	2	18	7·4	4	1	1	2·0	3	1	3	4·9	15	—	13	5·8	20	6	15	6·5	8	—	6·3	11	1	6	5·3	12	1	11	6	18	7	18	7·4	17	—	16	11·5	43	1	40	6·5	18	—	16	12·2	5	—	3	4·2
1886 1885–86	22	45	10	8·5	27	2	19	8·5	3	2	1	2·0	3	1	2	5·6	14	1	13	7·4	21	3	16	6·4	9	—	6·1	11	1	6	5·6	11	2	11	7·2	15	11	11	4·1	17	—	16	11·8	43	1	42	6·5	18	—	16	12·2	4	1	3	3·5
1887 1886–87	43	29	18	8·8	28	3	19	8·3	4	1	1	2·0	3	—	3	4·1	14	1	13	6·5	25	2	18	6·6	9	—	5·6	10	2	6	4·9	13	—	10	9·5	18	7	12	4·8	16	1	12	10·5	43	1	43	6·4	17	—	17	12·4	3	3	3	2
1888 1887–88	67	1	33	8·4	42	1	27	7·8	5	—	2	16·1	3	—	1	6	14	1	13	8·5	25	1	22	5·4	8	1	5·9	11	1	6	4·9	14	—	12	7·5	21	4	14	5·6	13	2	11	13·8	43	1	40	7·2	17	—	16	13	5	1	3	2·1
1889 1888–89	62	9	37	8·4	30	3	25	7·2	4	1	2	6	3	1	1	10	12	2	12	12·3	24	1	21	7	7	2	6·4	11	1	7	3·2	14	—	13	6·5	20	3	20	6	13	—	11	11·7	40	1	39	8	17	—	17	13·1	4	2	2	3·5
1890 1889–90	62	9	33	7·7	30	3	28	6·2	4	1	3	5·9	3	1	2	5·4	14	—	14	13·1	24	1	21	4·9	8	—	5·7	9	2	7	3	14	1	12	6·6	21	3	21	7·2	12	1	10	15·2	39	1	38	8·2	17	—	17	13·3	3	3	2	2
1891 1890–91	38	43	22	7·6	29	3	27	6·3	6	—	4	7·6	4	—	3	5·1	12	3	12	14	19	7	18	3·8	8	—	5·1	11	—	8	2·5	13	2	11	7·4	22	4	21	6	15	—	11	12·5	38	1	37	7·6	17	—	17	13·5	3	4	2	2·1
1892 1891–92	67	4	38	7·8	31	1	27	7·7	5	1	4	9	1	3	1	3·6	13	1	12	10·8	23	3	19	4·8	8	—	6·3	11	—	8	4·1	13	1	12	7·3	23	3	19	8	13	2	10	12·4	38	1	37	7·6	17	—	16	13·9	7	—	5	2
1893 1892–93	57	10	30	9·5	34	—	23	7·1	5	1	4	8	1	2	1	6	12	2	12	8·7	21	6	18	5·3	7	—	4·9	10	1	9	4·3	12	2	11	7·5	24	2	19	8·1	13	3	11	12	38	1	36	8·3	17	—	16	15·8	7	—	5	4
1894 1893–94	55	18	30	10·2	33	2	31	6·4	5	1	4	7·9	1	1	1	5	14	—	12	7·5	19	7	16	4·6	7	—	5·3	10	1	9	5·2	14	1	12	8·4	24	1	19	9·1	14	2	12	12·7	40	—	37	8·5	17	—	17	15·3	7	—	5	3·2
1895 1894–95	19	56	13	6·6	40	1	26	8·8	5	1	4	10·3	1	1	1	7	14	1	13	8·2	27	—	21	5·8	7	—	5·1	10	1	9	4·6	13	2	11	9·2	24	2	20	6·9	15	1	14	12·7	39	2	38	8·5	16	—	16	15·9	7	—	6	3
1896 1895–96	60	14	28	8·—	43	2	26	9·6	6	2	5	6·5	2	—	1	5	15	4	14	9·5	24	3	19	6·1	7	—	5·2	10	1	9	5·1	13	1	11	9·3	24	3	18	8	16	—	14	14·9	42	—	39	7·9	15	—	15	18·9	5	2	4	3·4
1897 1896–97	35	59	28	6·4	46	1	38	8·7	7	1	6	7	2	—	1	7	15	6	14	7·6	22	5	19	5·4	8	—	5·2	10	1	9	5·7	13	2	12	9·9	24	2	20	7·9	16	—	13	11·1	40	1	40	7·9	15	—	15	24·2	6	1	4	2·9
1898 1897–98	62	12	39	7·2	49	4	42	7·8	7	1	6	9·3	2	—	1	8	15	7	14	8·9	22	4	19	4·9	9	—	5·6	9	2	9	5·2	14	1	14	10·6	23	4	22	9·8	14	4	13	12·4	41	—	40	7·7	15	—	14	25·2	5	2	3	3·3
Součet .	888	377	466	157·1	578	47	463	131·7	86	19	61	20·7	50	14	36	10·5	247	35	229	128·6	403	59	325	104·9	141	6	103·3	184	28	131	88·8	228	20	200	138·3	177	74	130	114·2	269	24	239	220·1	748	17	724	135·1	302	5	288	288·5	88	24	64	62·6
Poměr procentový či průměr .	70	30	37	8·7	93	7	74	7·3	82	18	58	11·1	78	22	56	5·9	88	12	81	8·8	87	13	73	5·8	96	4	5·7	87	13	62	4·9	92	8	81	7·7	83	17	68	6·3	92	8	82	12·2	98	2	95	7·5	98	2	94	14·9	79	21	57	3·5
»Kement« dividendový			3·2%				5·4%				6·4%				3·8%				7·1%				4·2%				3%				3%				6·2%				4·3%				10%				7·1%				14%				2%			

II. Pořad dle poměrových čísel procentních v průměru vykázaných 18 roků.

Řadové číslo	Se ziskem bilancovaly	Procentní číslo	Řadové číslo	Dividendu platily	Procentní číslo	Řadové číslo	Dle výše dividendy	Procent	Řadové číslo	Dle »momentu« dividendového	»Momentové« číslo
1.	Banky	98	1.	Banky	95	1.	Plynárny	14·9%	1.	Plynárny . . .	14 %
2.	Plynárny	98	2.	Plynárny	94	2.	Pojišťovny	12·2 »	2.	Pojišťovny . . .	10 »
3.	Papírny	96	3.	Papírny	85	3.	Lihovary	11·1 »	3.	Banky	7·1 »
4.	Pivovary	93	4.	Pojišťovny	82	4.	Strojírny	8·8 »	4.	Strojírny	7·1 »
5.	Pojišťovny	92	5.	Strojírny	81	5.	Cukrovary	8·7 »	5.	Lihovary . . .	6·4 »
6.	Výr. stav. hmot .	92	6.	Výr. stav. hmot. .	81	6.	Výr. stav. hmot .	7·7 »	6.	Výr. stav. hmot .	6·2 »
7.	Strojírny . . .	88	7.	Pivovary	74	7.	Banky	7·5 »	7.	Pivovary	5·4 »
8.	Stavební spol. . .	87	8.	Přádelny	73	8.	Pivovary	7·3 »	8.	Papírny	4·8 »
9.	Přádelny	87	9.	Hornictví	68	9.	Hornictví . . .	6·3 »	9.	Hornictví	4·3 »
10.	Hornictví	83	10.	Stavební spol. . .	62	10.	Parní mlýny . . .	5·9 »	10.	Přádelny	4·2 »
11.	Lihovary	82	11.	Lihovary	58	11.	Přádelny . . .	5·8 »	11.	Parní mlýny . .	3·3 »
12.	Plavební spol. . .	79	12.	Plavební spol. . .	57	12.	Papírny . . .	5·7 »	12.	Cukrovary	3·2 »
13.	Parní mlýny . . .	78	13.	Parní mlýny . . .	56	13.	Stavební spol. . .	4·9 »	13.	Stavební spol. . .	3 »
14.	Cukrovary	70	14.	Cukrovary	37	14.	Plavební spol. . .	3·5 »	14.	Plavební spol. . .	2 »

ujednání surováren, jímž obvody řepné byly rayonovány, a proháší názor, že ve směru tomto bylo by lze dojíti ke smíru jen tehdy, kdyby cukrovary od tohoto politování hodného prostředku úplně upustily.«

(Dokončení.)

O výnosnosti našeho průmyslu cukrovarnického.

Příspěvek k objasnění poměru rolníka k cukrovarníku. Napsal **Vojt. Hořínek**

(Dokončení.)

Ku prohlášení tomuto nutno především podotknout, že u věci samé není zcela správným.

Schůze interesentů cukrovarnických a hospodářských, o níž prohlášení se zmiňuje, konána byla v roce 1893 při ústředním sboru zemědělské rady i docíleno tehdy srozumění zástupců českého a německého odboru zemědělské rady se strany jedné a zástupců Spolku pro průmysl cukrovarnický v Čechách se strany druhé o 19 bodech; v posledním, 20. bodě shody dosaženo nebylo.

Bod 19. ale, o němž docíleno dohody, týče se právě — otázky kartelové čili rayonování!

Otázka 19. zněla následovně:

Jaký význam mají tak zvané kartely pro rolníka a cukrovary?

Odpověď pak, vzájemnou dohodou smluvená, zní takto:

»Jestli úmluvy mezi cukrovarníky jen k tomu spějí, by zbytečné dovozné zamezeno, a jiné vyhody docíleny byly, nemajíce však účel stlačení ceny řepné pod cenu spravedlivou, poměrům trhu přiměřenou, a při tom dovolují každému rolníku,

svou řepu tomu kterému cukrovaru prodati nechce — prodati řepu tu jinému — *pak není proti úmluvám takovým,* kterým příznak »kartelu« schází, *ničeho k namítání,* a jsou se stanoviska národohospodářského zrovna tak odůvodněné, jako výměna řep od cukrovaru vzdálených za jiné, jemu bližší.

Úmluvy však, které mají výhradně za účel vynutiti všeobecné *zvýšení neb snížení* cen řepy a dosáhnouti snad ještě jiných výhod, jsou z příčin těchto kartely skutečné s pozadím nemorálním.«

V této dohodě tedy přímo schválena hlavní a vůdčí zásada tak zvaného »rayonování«, totiž zásada, že cukrovar a jeho přirozený, kol něho rozložený řepní terén patří organicky k sobě, zásada to ovšem také zcela správná a rozumná, zásada to, na níž jediné lze vůbec řešit a rozřešit spravedlivě poměr rolníka a cukrovarníka v otázce řepní. Ovšem se dále dohodnutí ono rozhodně vyslovuje pro to, aby žádný rolník nebyl nucen dodávat řepu do určitého cukrovaru, takže po případě rolník, pěstující řepu přímo u cukrovaru samého, když by, jak tomu bývá, z osobních příčin nechtěl řepu svému cukrovaru dodat, může dodat ji cukrovaru vzdálenějšímu; takto bývá to také praktikováno, než cukrovar, jenž tuto řepu přijal, povinen jest nahradit ji či »kompensovat«, jak se praví, cukrovaru, jemuž by přirozeně náležela, buď in natura neb i částkou peněžitou, dle dohodnutí.

A i tuto »výměnu« řepní dohoda ona z r. 1893 schválila!

Dnes ovšem mnozí pěstitelé řepy a dle vlastního smyslu svého i svrchu uvedené prohlášení Českého odboru zemědělské rady v závěreční své větě staví se proti přirozené sounáležitosti (rayonu) rolnictva s cukrovary a tím implicite i proti oné »výměně« či »kompensaci«, leč tím nemění se ničeho na faktu, že v oné anketě z r. 1893 v otázce této mezi zástupci zemědělství a cukrovarnictví dohodnutí docíleno bylo.

Pouze o 20. otázce nebylo tehdy dohody docíleno a tato otázka týkala se stanovení ceny řepní dle jakosti řepy a dle ceny cukru. V zásadě byly obě strany pro takovéto stanovení ceny řepní, ale jakmile došlo k detailu, jednání se rozbilo. Běželo totiž o přijetí zásady, že s cenou cukerní cena řepní stoupá i klesá, leč zemědělci zaujali stanovisko, že musí cukrovary zaručiti jistou minimální cenu řepy, pod niž nesmějí jít, i kdyby cena cukru klesla sebe více, ale za stoupání ceny cukerní že povinni jsou cenu řepní poměrně zvyšovat.

Naproti tomu cukrovarníci zaujali stanovisko to, že má-li cena řepní s cenou cukerní stoupat, musí také s ní klesat, že tedy nemohou přistoupit na to, aby všecku ztrátu z klesání ceny cukerní pod náklady výrobní nesli sami, o výtěžek však aby měli se dělit. A z tohoto důvodu nedocíleno shody o tomto jediném a posledním bodě jednání oné ankety v r. 1893. —

Tímto, trvám, s důstatek osvětlena správnost a spravedlnost zásady rayonovací, zásady to sounáležitosti cukrovaru s obklopujícím jej řepním okrskem.

Běží nyní o nejdůležitější věc, totiž o to, kterak zásada tato provádí se v praxi, čili, poněvadž v poslední řadě běží rolníkovi o cenu řepní, zdali zásadou rayonovací v pravdě byla by zavedena ona »moderní robota« a ono »diktování neoprávněně nízkých cen řepních«.

Moderní robota, neb, jak se to také zove, moderní otroctví! Robotník neb otrok musil dle rozkazu svého pána ty které práce vykonat: zemědělec zajisté nemůže být nikým donucen, aby tu kterou určitou plodinu musil pěstovat; nechce-li, nemusí řepu sázet, a tím již padá všecka vnitřní oprávněnost svrchních titulatur. Znám námitky, které zde proti mně se uvedou; rolník musí jisté množství řepy sázet, neboť zavedený postup osevní, jakož i mnohé jiné důvody hospodářské nutí jej, aby řepu pěstoval.

Tytéž námitky uvedou se také, když řeknu, že rovněž nemůže nikdo zemědělce donutit, aby »diktování neoprávněně nízkých cen« se podrobil, že opět nemusí řepu sázet, když její cena mu nekonvenuje. I tu dostane se mně odpověď, kterak z důvodův uvedených i za nízkých cen musí rolník jisté množství řepy pěstovat. — Ano, souhlasím, musí »jisté množství« řepy pěstovat, leč v tomto rčení o »jistém množství« spočívá jádro otázky a jejího rozřešení! Za neuspokojivé ceny řepní bude rolník pěstovat pouze ono, k jeho správnému hospodaření nezbytně nutné, *nejmenší* množství řepy, za dobré ceny řepní ale vypěstuje rolník řepy cukrové *co možno nejvíce*. A tento moment jest pro cukrovary důležitosti tak veliké, že stává se rozhodujícím v poměru cukrovaru k zemědělci vzhledem ku stanovení ceny řepní.

Jest všeobecně známo, že cukrovar jedenkaždý snaží se dosíci co největšího množství řepy, aby, jak se praví, snížil sobě režii, aby tedy cukr levněji vyrobil.

Režie řepního cukrovaru dělí se totiž ve dvě hlavní součásti a to:

a) stálou, b) měnivou.

Tato obsahuje na př. mzdy, topivo, světlo a pod. i mění se s množstvím zpracované řepy, ona obsahuje na př. služné, daně, pojistné budov a strojů a pod., a nemění se s množstvím zpracované řepy, takže, na 100 *kg* řepy čítaje, jest tato část režie tím menší, čím větší jest množství řepy.

I jde odtud, že čím větší jest zpracování řepy, tím menší jest režie na zpracování 100 *kg* řepy a tím i levněji vyrobí se 100 *kg* cukru. — Příslušné logické konkluse jsou tudíž tyto:

Cukrovar chce na cukru co možno nejvíce vydělat, musí za tou příčinou vyrobit ho co nejlevněji, musí proto režii svoji na 100 *kg* cukru a tudíž i řepy co nejvíce snížit, i musí proto opatřit sobě co možno největší množství řepy, samo sebou rozumí se, že úměrné jeho technickému zařízení, aby totiž o nejvyšším denním zpracování neměl kampaň tak dlouhou, že by ztráta na jakosti řepní jejím uschováváním převyšovala užitek, plynoucí ze zvýšeného množství řepy.

Neboť jasno jest, že, jakož vše má své meze, má je i množství zpracované řepy; mohouť nastat okolnosti a to jednak špatnou jakostí řepní, jinak příliš nízkou cenou cukru, že by cukrovar tím více ztrácel, čím více řepy by zpracoval!

Za normálních poměrů jakosti a ceny řepy a ceny cukru však cukrovar tím více vydělá, čím více přiblíží se ve množství zpracované řepy maximu své výkonnosti vůbec.

Cukrovar jedenkaždý proto ve vlastním svém hospodářském zájmu snaží se, aby opatřil sobě co možno největší množství řepy.

Zemědělec ale za nízké ceny řepní vypěstuje pouze ono proň nezbytně nutné minimum řepy a jest proto cukrovar nucen, chce-li dosíci maxima řepy, také rolníkovi zaplatit tak vysokou cenu řepní, aby mu, opět ve vlastním svém hospodářském zájmu, toto množství řepy vypěstoval.

Jak vidno, jsou tu hospodářské zájmy obou činitelů souhlasny, a můžeme odtud s plnou jistotou usoudit, že cukrovar vždy rolníkovi nabídne za řepu nejvyšší cenu řepní, kterouž vůbec dané poměry (cena cukru na trhu světovém v první řadě) činí možnou.

Jakého významu má množství řepy pro výši režie zpracování 100 *kg* téže, jest mně lze osvětliti i číselně, jak následuje.

Za jistým účelem přikročil jsem svého času k některým cukrovarům s prosbou, aby udaly mně výši nákladů zpracování 100 *kg*

řepy (včetně amortisace a úroků ze základního kapitálu, poněvadž tyto položky nutno čítati v režii, a vlastní zisk povstává teprve výtěžkem dalším), a to:

a) v kampani o největším

b) v kampani o nejmenším

jimi zpracovaném množství řepy v posledních letech.

Dostalo se mně odpovědí 21 cukrovarův o nejrůznějším množství zpracované řepy od 60.000 do 1,000.000 *q*.

Průměrem udajů těchto 21 cukrovarů obnášelo:

množství zpracované řepy:	»režie« na 100 *kg* řepy:
největší 410.000 *q*	98 h
nejmenší 203.000 *q*	154 h

Jak vidno, liší se náklady výrobní mezi kampaní o největším a nejmenším množství řepy o 56 h na 100 *kg* řepy, což odpovídá za průměrné výroby 12·5% cukru z řepy, tudíž spotřebě 800 *kg* řepy na 100 kg. suroviny, *K 4·48*, o něž se 100 *kg* cukru dráže vyrobí, než při zpracování největšího množství řepy.

Tímto přece vidí se býti nezvratně dovoženo, že cukrovar, nabízeje za řepu nízkou cenu, řeže i do vlastního svého masa tím, že pěstitel sází pouze minimum řepy a cukrovar zvyšuje si takto nepoměrně režii jejího zpracování.

Železná logika hospodářského prospěchu nutí tedy cukrovar, aby za řepu nabízel vždy nejvyšší cenu, již poměry dané činí možnou.

Ovšem, když světovou nadvýrobou sražena cena cukru tak nízko, že pak i za maximálního množství řepy vždy ještě cukrovar pracuje se ztrátou, musí za řepu nízkou cenu platit, čímž se její pěstování obmezí, takto i výroba cukru se zmenší, a když octla se opět v rovnováze se spotřebou, cena cukerní a tím i řepní zase stoupne.

V případě svrchu uvedeném zajisté cukrovar rád připlatí na řepu 30—40 h, aby zabezpečil sobě zpracování 410.000 *q* na místě 203.000 *q* řepy, neboť tu vždy ještě získá 26 či 16 h při zmenšené výrobní režii.

Dovodiv takto, že cukrovar ve vlastním svém zájmu jest nutkán platiti za řepu vždy co možno nejvyšší cenu, myslím, že spolu dovodil jsem, kterak veškery ty žaloby na »neoprávněně nízkou cenu řepy« a pod. postrádají vlastní věcné podstaty.